

Hoekje van de Tema Tiekker (30)

Johann Vandenhoute

Revisie - herschikking – omwerking; op zoek naar de optimale afstemming tussen tekst en materiaal. Met filatelistische elementen een thematisch verhaal presenteren is bepaald geen sinecure. Na afronding van dit karwei in een tentoonstellingsverzameling slaakt menige thematieker dan ook een zucht van verlichting. Maar die opluchting is van tijdelijke aard. Want wie kritisch naar zijn verzameling blijft kijken, zal zich afvragen of het allemaal niet beter kan. En dat betekent opnieuw diep ademen voor de volgende titanenklus: (her)werken aan de optimale afstemming tussen thematische tekst en filatelistisch materiaal.

Twee vragen

Op de albumbladen van een thematische verzameling is een verhaal te lezen (thematische tekst), voor de visualisering word je verwezen naar de thematische informatie - illustratie, tekst, functie enzovoort met een postaal karakter - op de desbetreffende elementen (filatelistisch materiaal). Een thematische verzameling is dus altijd een samensmelting van thematische tekst en filatelistisch materiaal. We noemen deze "behandeling".

Daarmee is over de kwaliteit van die versmelting nog niets gezegd: het resultaat bevindt zich steeds ergens op een schaal waarvan de uitersten te kenschetsen zijn als onzuiver aan de ene en optimaal aan de andere kant. Natuurlijk streeft iedere thematieker naar een zodanige afstemming tussen tekst en materiaal, dat niemand aan het oordeel 'optimaal' ook maar enigszins twijfelt. Een optimale afstemming draagt immers bij aan de begrijpelijkheid van het verhaal. Het optimale als nastrevenswaardig doel. Maar, om te beginnen: wanneer is afstemming werkelijk optimaal? En vervolgens: langs welke weg benader of bereik je dit doel? De eerste vraag zal vermoedelijk het meeste stof doen opwaaien. Want wanneer is iedereen (dus als je tentoonstelt - de juryleden) ervan overtuigd dat een afstemming het predicaat 'optimaal' verdient?

Het valt echter niet mee om hierover een algemene beschouwing op papier te zetten zonder in vage termen te blijven steken. Eigenlijk vraagt elke situatie om een afzonderlijke meningsvorming. Omdat de praktijk meestal de beste leermeester is, nemen we de eerste vraag aan de hand van een concreet voorbeeld onder de loep.

Aan verbetering (blijven) werken

Stel, een thematieker is bezig met een verzameling over computers en wil onder andere een paragraaf aan 'de laptop' wijden. Je weet wel dat de naam '*laptop*' verwijst naar een draagbare computer en zoals het woord het aangeeft is het een lichte draagbare pc die je op je schoot kan zetten. Er zijn enkele postzegels op de markt, nu meer dan in het jaar 2000. Het Engelse woordje '*lap*' vertaald in het Nederlands is 'schoot' en '*top*' in deze context is 'bovenop'.

In thematische collecties vind je veelvuldig zulke combinaties terug. We tonen een fraaie postzegel met daarop goed herkenbaar het onderwerp en vermelden daarbij wat we erover willen vertellen.

Hoe beoordeelt u nu een dergelijke combinatie van tekst en materiaal? Hopelijk kunt u het met mijn conclusie eens zijn: beperkt optimaal. Akkoord, er loopt wel steeds een verbindingsdraadje tussen de thematische informatie op het filatelistische element en de begeleidende thematische tekst. Maar een kabel... nee.

Optimale afstemming in zicht?

Is de afstemming tussen tekst en materiaal te verbeteren? Ja. Wat als we nu een postaal element vinden dat de laptop op zijn schoot mooi illustreert. En na lang zoeken is dit ook gelukt. In 2010 ontdekte de computerfilatelist bij toeval dat er in 2000 een Zweeds postzegelboekje was verschenen met op de kaft ervan een persoon die een laptop op zijn schoot aan het gebruiken was. Dit filatelistisch element was hem 10 jaar lang onbekend gebleven en liet hem in de waan dat hij zoiets nooit zou vinden, maar het stoorde hem niet om zijn tekst toch te vertellen waar het woordje laptop vandaan kwam. Tot dan liet hem nochtans niets toe om datgene dat hij wou vertellen mooi te bewijzen. Hij ging er vanuit dat de toeschouwer dat wel (misschien vaag) zou snappen wat hij vertelde, ja toch? Van ver kon je dat zo zien!

Kan hij nu geneigd zijn na deze vondst op zijn lauweren te rusten? Misschien, nu hij immers een veel meer 'to the point' afbeelding op een kaft van een postzegelboekje van Zweedse makelij in handen heeft, maar niet verstandig. Want elke rasechte thematieker zal niet rusten voordat hij een nog toepasselijker element gevonden heeft om zijn tekst te 'staven'. Wie aan verbetering blijft werken, kan op een dag - dankzij eigen volhardend speurwerk, of na een tip van een attente collega – nog meer fraais onder ogen krijgen met niet alleen erg goede illustraties maar ook soms tekst die kernachtig beaamt wat het onderwerp in je verzameling is of doet? Eureka! Een afstemming tussen thematische tekst en filatelistisch element *in optima forma*: wie zou daar in dit geval aan willen twijfelen?

Is het juist dat ik nu hier en daar een lezer(es) lichtjes hoor mopperen? Dat bovenstaande casus héél mooi is, zeker, maar waarschijnlijk als een voorspelling-vanuit-de-afloop geschreven werd? Inderdaad, beginnend bij het postzegelboekje is terug geredeneerd en gezocht naar de beide materialen.

Het ging me er tot hier toe dan ook uitsluitend om, je te laten zien dat je niet te snel moet vaststellen dat tekst en materiaal voldoende op elkaar aansluiten. Blijf echter alert en steeds op zoek naar de optimale afstemming tussen tekst en materiaal, hoeveel onzekerheid er ook mag bestaan over de helderheid en haalbaarheid van dat optimum.

Elke rasechte thematieker zal niet rusten voordat hij een nog toepasselijker element gevonden heeft.

Zweeds postzegelboekje uit 2000 met laptop op schoot

Blijf steeds zoeken naar de optimale afstemming tussen tekst en materiaal.

Blad links is de vorige versie van de herwerkte pagina (rechts). Merk op hoe de tekst dichter bij de filatelistische elementen staat en er beter bij past.

Optimalisering

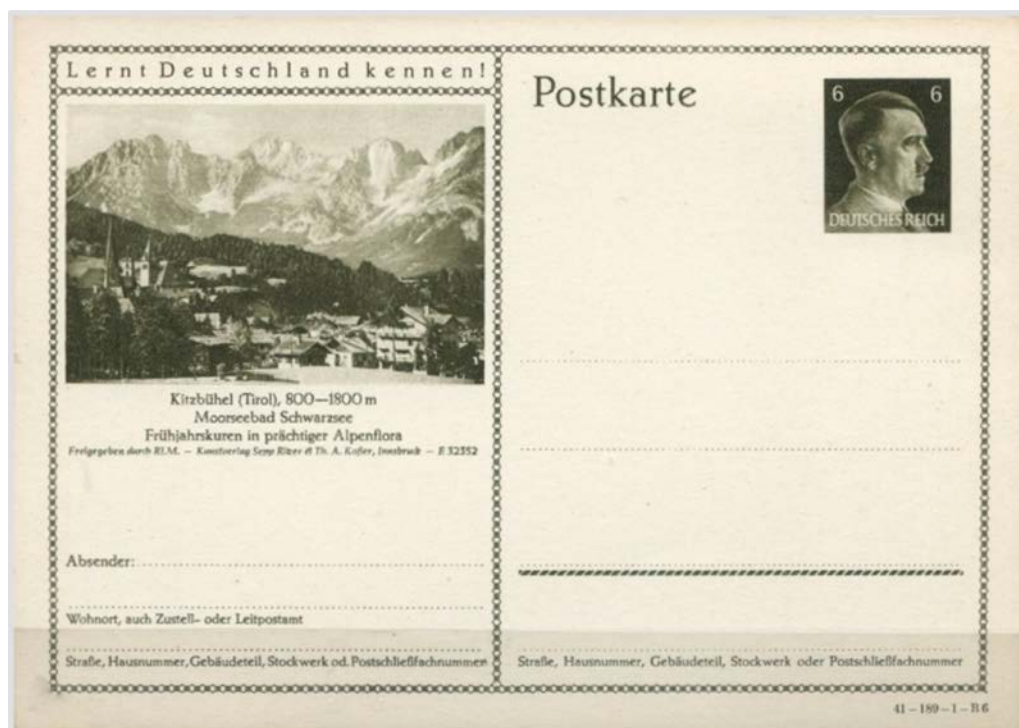
Optimaliseren kunnen we in 3 etappes verdelen: revisie, herschikken en verwerken. Maar zo eenvoudig is dit niet. Elke sectie of elk onderdeel zouden we één voor één onder handen moeten nemen en zeker als we nieuw materiaal verworven hebben. De revisie is sterk afhankelijk van het materiaal dat we aantreffen in onze zoektocht. Je kunt uiteraard je tentoonstellingsbladen met een kritische blik gaan beoordelen en op zoek gaan waar de aansluiting tussen de thematische tekst en het getoonde materiaal het zwakst is. En dan met het ideale idee opzoeken of er geen nauwer aansluitend en kwalitatief beter materiaal bestaat en het aanschaffen. Je ziet al dadelijk dat deze manier van werken zich vanaf nu voor elk deel, hoe klein ook, in de verzameling zich steeds zal blijven herhalen, eindeloos.

Wat betekent het dat 'de thematische tekst en het getoonde materiaal het zwakst is'? Daar waar we eisen dat de toeschouwer enige verbeeldingskracht moet hebben, d.w.z. dat het onderwerp dat vermeld wordt in de thematische tekst, filatelistisch ontbreekt. Ook schetsmatige of stilistische afbeeldingen kunnen best vermeden worden. Ook posale telementen die slechts zwak de thematische tekst begeleiden kunnen onderwerp zijn van een nieuwe zoektocht. Het voorbeeld van een postwaardestuk hieronder met vermelding 'prachtige alpenflora' is een te zwakke aansluiting voor een thema "Edelweiss". Nochtans zullen er wel zulke bloemen te vinden zijn in deze Alpenomgeving.

Het gebeurt veel dat het verband tussen de thematische tekst en het getoonde materiaal, niet zo optimaal is. Wij thematiekers proberen een zo goed mogelijk verhaal te vertellen en dit te illustreren met ons filatelistisch materiaal. Logisch! En wat is er mis met een Alp waar waarschijnlijk wel Edelweiss kan bewonderd worden? Juist, niets verkeerd aan. Maar je kunt altijd proberen het optimale stuk te zoeken en te vinden. En zoals eerder gezegd en geschreven in deze rubriek, zeg nooit 'het bestaat niet'.

Opnieuw bekijken: revisie

Er is natuurlijk een tweede mogelijkheid en dat is de tekstblokken beter aansluiten op het getoonde materiaal. Dan hoeft er geen speurwerk meer naar betere filatelistische afbeeldingen. Maar beide vereisen dat je het een en het ander opnieuw bekijkt. Dat vraagt een nieuw inzicht omdat een bestaand blad al een voorafgaande visie heeft gehad bij het opmaken van de vorige versie van dat blad. We gaan dus voor elke wijziging dan ook opnieuw na welke specifieke gegevens uit de geboden thematische informatie te destilleren zijn. Om zo'n revisie met enig succes te kunnen voltooien, moet je tenminste een grondige kennis van het thema bezitten of verwerven. Want een gedegen thematische kennis is als het ware de bril waardoor je alles reviseert.

In de hierboven getoonde frankeermachinstempel herken je waarschijnlijk een gsm en een barcode. De barcode is een QR-code - de letters QR zijn een afkorting van Quick Response ("snel antwoord"). De code werd ontwikkeld om snel decodeerbaar te zijn. QR-codes waren oorspronkelijk bedoeld voor het identificeren van auto-onderdelen, maar worden in Japan inmiddels algemeen gebruikt in tijdschriften, op bushaltes en op visitekaartjes. Ondertussen komen ze ook al voor in thematische verzamelingen om bijkomende informatie te verschaffen.

Met de fotocamera van je smartphone-toestel kan je de code scannen (dit is een standaardfunctie – probeer maar met deze QR-code hiernaast het brengt je onmiddellijk naar de webpagina van Themaphila en alle HvTT artikels) en de meeste toestellen geven je dan de mogelijkheid om dan snel naar de juiste website te surfen. Handig niet? In een thema over computers is een QR-code nog niet heel duidelijk en moet je heel wat schrijven om het begrijpelijk over te brengen. Deze frankeermachinestempel vertelt al hetgeen hierboven gesteld in één afbeelding. Dit filatelistisch element heeft impact op thematische tekst en filatelistisch materiaal. Je begrijpt: wie elk postwaardestuk, elke vlagstempel, elke postzegel, kortom al zijn materiaal zo reviseert, hoeft zich voorlopig niet te vervelen.

Het mes van de herschikking

Nadat elk filatelistisch element diepgaand is gereviseerd, kunnen we beginnen aan de tweede etappe: de herschikking. In deze fase lopen we al ons materiaal langs om antwoord te krijgen op de vraag: wat is in het (stel: correcte) plan de meest geschikte plaats voor elk element? Als er bij de revisie niet veel bijzonderheden boven tafel waren gekomen, zal de conclusie vaak zijn dat een element onder verschillende (sub)paragrafen geschikt kan worden. Normaal geldt dan ook: hoe detailrijker het revisieresultaat, des te exclusiever de (her)schikking. Zo kan de frankeermachinestempel met de QR-code alleen maar in een sectie over de barcodes terecht komen. Nog nauwkeuriger: in een sectie over het Internet, want deze QR-code zorgt voor een commerciële invulling en een directe toegang tot het internet. De gevolgen van het herschikkingsproces kunnen nogal ingrijpend zijn. Elementen uit het stockboek weten misschien een plaats op een albumblad te veroveren, terwijl ook het omgekeerde mogelijk is: elementen die al op een albumblad prijkten, moeten bij nader inzien terug naar het stockboek. Of elementen verhuizen van het ene naar het andere albumblad, waardoor de hele verzameling op zijn kop komt te staan. Maar wie streeft naar optimale afstemming, moet het mes in zijn collectie (durven te) zetten en geen angsthaas wezen om enkele, zo niet vele albumbladen te gaan herwerken. Uiteraard zijn zulke operaties tijdrovend omdat misschien ook andere bladen moeten aangepast worden om op hetzelfde aantal bladen te blijven, bijvoorbeeld, of om het evenwicht van de onderwerpen onderling in de verzameling niet te verstoren.

Wat hierboven is beschreven, geldt uiteindelijk voor alles in een thematische verzameling. Daarbij kun je de optimaliseringsstrategie eveneens in omgekeerde richting hanteren (wat ik hogerop ook al aangaf): beginnend bij het aanwezige filatelistische materiaal de thematische tekst zodanig herformuleren dat de afstemming verbetert. In de praktijk zal er meestal een wisselwerking tussen beide benaderingsmethoden zijn. De vraag naar het optimum is geen eenmalige aangelegenheid, maar een eindeloze aangelegenheid. Een thematieker zal zich voortdurend afvragen of een omwerking ook de optimale afstemming tot resultaat heeft en - indien niet - hoe het dan nóg beter kan. Het is dus niet zo vreemd om te horen dat iemand al jarenlang actief in de weer is met dezelfde thematische verzameling. Bij de optimaliseringsstrategie kunnen nog andere factoren dan het optimumstreven een rol van betekenis spelen, zoals originaliteit en thematische expressie. Wie hierover meer wil weten, vindt een uitstekende gids in het leer- en werkboek dat T.H. Siem geschreven heeft over de ontwikkeling. Het verscheen in 1996 als deel 2 van de uitgave *Moderne thematische filatelie* (nummer 12 in de Bondsreeks van filatelistische publicaties; ISBN 90-73863-12-0). W.E.J. van den Bold schreef eveneens zeer uitvoerig over de ontwikkeling in hoofdstuk 7 van zijn *Handboek voor de thematische filatelie* (ISBN 90-73195-02-0). Maar die informatie heeft elke leergierige thematieker natuurlijk al meermalen bestudeerd.